

La *mostela* (*Mustela nivalis*) (ALDC, VII, 1621. La *mostela*)

La *mostela* (s. XIII) és un ‘mamífer carnívor, d'uns 25 centímetres de llarg, amb el cap allargat, les potes i la cua curtes, de pelatge vermellós per sobre i blanc en les parts inferiors, molt actiu, que es nodreix de petits mamífers; ataca l'aviram (*Mustela nivalis*)’; “[...] Es perjudicial en los palomares, porque se come los huevos de las palomas, y mata los palominos, y lo mismo executa en los corrales con las gallinas. [...]” (*Autoridades*).

Tractarem dos temes importants referents a aquesta bestiola: 1) l’alternança de la vocal en el segment MO-/MU-; 2) la substitució, encara que sigui d’abast geogràfic reduït, de *mostela* per altres sinònims.

1) *Mostela* deriva del llat. MŪSTELA, que va donar en cat. *mostela* pel pas de ū a [o]: avui tenim *m[o]strela* 178 i mall. *mostel* (Figuera, 1840), amb masculinització del nom (però el *f. m[o]stela* ‘sangtraït’); cf. els congèneres oc. *mostela*, fr. ant. *mostoile*, lleonès *mostolilla*; però, atenent al resultat majoritari *m[u]stela*, s’ha pensat en un llat. *MŪSTELA per influència de MUS ‘rata, ratolí’ (cf. *rata m[u]stela* 27, *rata paniquella* 95, 98); Coromines pensa en aquesta possibilitat o bé en “la confusió aràbiga dels fonemes *o/u*” (*DECat*). Creiem més en aquesta darrera alternativa, però matisada, és a dir, descartem la influència aràbiga i posem en relació l’alternança *o/u* mediatitzada per la pertinença al segment MO-/MU-, paral·lelament al que passa en altres mots amb la mateixa estructura (*bruma/broma*, *pluma/ploma*, *munyeca/monyeca*, *murter/morter*, *esmuriac/esmoriac*, etc.) i on la labial *m* pot augmentar la labialitat o no de /o/. Més var.: *rata m[u]stela* 27; *must[jɛ]la* 131, 132, 137-139, amb diftongació de la /ɛ/ arcaica; *mustr[ɛ]la*, per probable repercussió de la líquida; *mistela* 63, 92, amb homonimització formal amb el nom del licor; *embustela* 187, potser per atracció formal de *embustera* (← cast.), per la traïdoria de l’animal.

2) *Paniquesa* 92, 97 (canviat en *paniquera*, *rata paniquera* i en *paniquella* 86, 91, *rata paniquella* 95,

98), és a dir, “pan y queso” ‘pa i formatge’, pres de l’arag., seria resultat d’un ritus propiciatori practicat pels pagesos (també els italians, “pane e caccio”) que oferirien pa i formatge a la *mostela* perquè no matés l’aviram; aquesta interpretació ens sembla més acceptable que la de Schuchardt i Menéndez Pidal (1956), que atribueixen el pa i formatge a una metàfora relacionada amb el color blanc del pit i el bru rogenc de l’animal (cf. Rohlf, 1966 a i Veny, 2018 c); aquest caràcter deprecatiu per a obtenir la *captatio benevolentiae* de l’animal i perquè no faci destrosses en el galliner ha generat mots afectuosos, afalagadors, com *polida*, dim. *polideta* 7, presos de l’oc., i *beleta* 3, manllevat al fr. *belette* “bella petita [bèstia]”, que va substituir l’anterior *mostoile*; en altres llengües són freqüents les designacions entorn dels conceptes ‘comare’, ‘noia jove’, ‘nora’, ‘cunyada’, ‘senyoreta’, ‘tieta’ (Rohlf, 1966 a); cf. angl. ant. *fairy* ‘bonica’, eusq. *andereder* ‘bella dama’, port. *doninha*, bretó *kaerell* (*kaer* ‘bell’); sobre les diferents teories, cf. Alinei/Dell’Aquila (2009). Cal esmentar com enginyosa però inversemblant la hipòtesi de Coromines que parteix de **pequinella* (< *PICQUINELLA) ‘petita’ “pel cos fi, i com gentil, i la forma escanyolida d’aquesta salvatgina” (*DECat*).

L’alg. *dona (d)e muru* 85 és un manlleu al logudorès *donna de muru* on s’ha comparat l’animal, “de cos àgil i esvelt amb les *donnas de muru* (o *iannas de muru*, *tannas de muru*), fades de les *domos de sas iannas*, nuragues i cavernes prehistòriques” (Corbera, 2000: 76).

Geogràficament, *mostela* és el mot general, amb les var. *mostel*, del mall. i men., i *mostrela*, de la franja nord-occ.; la var. fonètica *m[u]stela* es troba en cat. occ., imputable a una pressió labialitzant de la *m* (en val. és constant aquesta forma des de Palmireno, 1569 fins a Martí Gadea, 1909).

Són mots normatius *mostela*, des del *DG_I*, 1932; *mostel* i *paniquera*, des del *DIEC_I*, 1995.